

Spolno nadlegovanje v šolah Učni načrti in navodila za delavnice

BYSTANDERS project was funded by the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020). The contents of this report are the sole responsibility of Team of the Bystanders' Project and can in no way be taken to reflect the views of the European Commission.

Kazalo

Uvod	3
<i>O (Spre)Govori</i>	3
<i>Navodila za izvedbo</i>	4
<i>Varnost in podpora</i>	5
<i>Po pogovoru v parih/skupinah poslušajte odzive učiteljev_ice, za kar boste potrebovali 10 minut.</i>	11
Delavnica za dijake [D1]	14
Delavnica za dijake [D2]	23
Delavnica za dijake [D3]	31
Delavnica za učitelje [U2]	35
Gradivo & Izročki	44
1. <i>Izroček: Kaj je spolno nadlegovanje?</i>	44
2. <i>Izroček: Uporabne povezave</i>	44
3. <i>Izroček: Pristop aktivnega opazovalca</i>	44
4. <i>Izroček: Kaj je celovit šolski sistem?</i>	44
5. <i>Izjave fokusnih skupin</i>	44
6. <i>Vsebinske kartice</i>	44
7. <i>Pojmovna mapa</i>	44
8. <i>Kartice z izjavami "Najverjetneje"</i>	44
9. <i>Slovenski video opazovalec</i>	44
10. <i>Prazen logotip</i>	44
11. <i>Kartice občutij</i>	44
12. <i>Mehurčki izjav</i>	44
13. <i>Zaprisega o nenasilju</i>	44
14. <i>Izroček: Primeri dejavnosti, ki so bile izvedene v drugih okvirih</i>	44
15. <i>Pred-vprašalnik za dijake_inje</i>	44
16. <i>Pred-vprašalnik za učitelje_ice</i>	44
17. <i>Post-vprašalnik za dijake_inje</i>	44
18. <i>Post-vprašalnik za učitelje_ice</i>	44

Uvod

O (Spre)Govori

Agencija za temeljne pravice je leta 2014 opredelila spolno nadlegovanje kot *prevladujočo obliko* nasilja nad dekleti in ženskami v 28-ih državah članicah EU. Obetaven nov pristop k preprečevanju spolnega nadlegovanja nagovarja mlade ljudi, ki so opazovalci spolnega nadlegovanja. Mlade spodbuja, da bi spolno nadlegovanje prepoznali in se nanj odzvali. (Spre)Govori je hkrati raziskovalni projekt in projekt interveniranja, zasnovan na Portugalskem, v Sloveniji, Združenem kraljestvu in na Malti. Njegov cilj je razviti, preizkusiti, izvesti in ovrednotiti poseben program v srednjih šolah v štirih različnih okoljih, tako da bodo tisti, ki opazijo spolno nadlegovanje v srednjih šolah, tega sposobni preprečiti.

Poglavitni cilji projekta so:

- povečati poznavanje in osveščenost dijakov, dijakinj in šolskega osebja o spolnem nadlegovanju;
- razviti, preizkusiti in dokončno oblikovati program usposabljanja dijakov, dijakinj in šolskega osebja, s pomočjo katerega bodo lahko ustrezno posredovali v primerih spolnega nadlegovanja;
- povečati pripravljenost opazovalcev in opazovalk, da ustavijo spolno nadlegovanje v srednjih šolah;
- oblikovati priročnik in gradivo, prilagojeno posamezni državi;
- razviti šolsko strategijo in protokol za primere spolnega nadlegovanja;
- primerjati izvedbo in učinkovitost programa med štirimi državami.

Ta knjižica vsebuje navodila, učne načrte in gradiva za izvedbo delavnic v šolah. Potekale bodo v dveh delih: dve delavnici za učitelje in učiteljice [U1, U2], ki se izvedeta na začetku [U1] in na koncu dela z mladimi. Delavnici za učitelje in učiteljice trajata vsaka po petinštirideset minut, torej eno šolsko uro. Delo z mladimi poteka v sklopu treh delavnic [D1, D2, D3], vsaka od njih traja dve šolski uri, torej devetdeset minut. Delavnice lahko tudi skrajšate na eno šolsko uro. V tem primeru se materiale prilagodi in jih je za 5 ali 6 delavnic. Delavnice za mlade se izvajajo enkrat tedensko ali enkrat na štirinajst dni v

istemu razredu, pri čemer so dijaki in dijakinje pri prvih dveh delavnicah ločeni po spolu.

Druga delavnica za učitelje in učiteljice [U2] naj poteka kmalu za zadnjo delavnico za mlade [D3], da se lahko predstavi delo z mladimi in nadaljuje s »programom za spremembe«.

Ta knjižica vsebuje tudi načrt kontrolnega sestanka za dijake, dijakinje in šolsko osebje, ki želi nadaljevati s »programom za spremembe«. Slednji mora biti izveden tri mesece, po zadnji delavnici, namen pa je ustvariti priložnost za dijake, dijakinje in šolsko osebje, da pregleda napredek strategije in postopkov za vključitev spolne enakosti v šolski kurikulum, ter sprejemanje celostnega šolskega pristopa k preprečevanju spolnega nadlegovanja v šoli.

OPOMBA: MATERIALI, POTREBNI ZA IZVEDBO DELAVNIC, SO VKLJUČENI V DODATKU: NEKAJ TEH BOSTE MORALI NATISNITI IN LAHKO JIH TUDI VEŽETE, ZA VEČKRATNO UPORABO.

Navodila za izvedbo

Za izvedbo programa je nujno, da zagotovimo podporno okolje, v katerem se bodo dijaki in dijakinje lahko sproščeno pogovarjali in izmenjevali svoje zamisli in izkušnje. Med njimi se lahko pojavijo nesoglasja, še posebej, če bodo problematizirana zakoreninjene predstave dijakov in dijakinj ter učiteljev in učiteljic, ki so jih prevzeli bodisi iz družine, od prijateljev in prijateljic ali iz širše družbe. V tem primeru jih opomnite, da imajo lahko različna mnenja, vendar naj ohranijo spoštljivo komunikacijo, saj je namen delavnic tudi prakticiranje teh veščin. Opomnite jih, da se lahko strinjajo ali ne strinjajo, vendar jih hkrati spodbudite, naj bodo pripravljeni spremeniti svoja prepričanja. V primeru, da pogovor zaide s teme, ga mirno preusmerite k prvotni temi. Če udeleženec_ka v pogovoru izpostavi kontroverzna stališča, poskušajte ločiti dejstva od fikcije. Spodbujajte udeležence_ke, da problematizirajo povedano, ne pa tudi osebe, ki je govorila – torej dijaka_injo kot posameznika_ico. Tu je še posebno dobrodošla uporaba »jaz stavkov«, torej izražanje lastnega mnenja v prvi osebi, namesto uporabe »ti« stavkov, v smislu splošnega mnenja. Uporaba jaz stavkov bo zato tudi eno izmed osnovnih pravil prve učne snovi.

Imejte v mislih, da delavnice za dijake in dijakinje vključujejo premikanje po prostoru, zato se pred samo izvedbo pozanimajte o velikosti skupine in skupaj s šolo poiščite ustrezen velik prostor. Idealno bi bilo, da je v delavnici, ločeni

po spolu, največ 10 dijakov/dijakinj in 20 dijakov/dijakinj v delavnici mešanega spola.

Varnost in podpora

Tema nasilja nad ženskami je občutljiva in lahko vzbudi številna čustva. Zato je potrebno ustvariti karseda varen prostor, kjer bodo dijaki in dijakinje lahko govorili o svojih izkušnjah, mnenjih in občutkih. Pred izvedbo učne snovi je potrebno udeleženkam in udeležencem posredovati informacije o podpornih mrežah za dijakinje, dijake, učiteljice in učitelje ter ostale zaposlene. Tako bodo vedeli, na koga se obrniti, če bi se želeli pogovoriti o vplivu določene teme na njih. To je mogoče storiti s plakatom, na katerem so zapisane dostopne točke in informacije, kakor tudi individualno. Pred izvajanjem delavnic je potrebno stopiti v stik s partnerji v nevladnih organizacijah, ki bodo priskrbeli najnovejše informacije in po možnosti tudi njihovo promocijsko gradivo. Zagotovite, da šola dobi plakate in gradiva pred prvo delavnico z dijaki in dijakinjami in da jih postavi na vidno mesto za ves čas trajanja intervencije, ne samo v času neposrednega izvajanja delavnic. S tem spodbudi stalen pogovor med dijaki_njami, ne glede na to, ali se takrat nahajate na šoli ali ne.

Dijaki_nje bodo morda pripovedovali o svojih lastnih izkušnjah s spolnim nadlegovanjem. Popolnoma se morate zavedati pravil zaupnosti in varnosti, ki jih ima šola, v kateri izvajate delavnice. Hkrati morate poznati ime osebe, ki ji morate posredovati zaskrbljujoče podatke (svetovalna delavka_ec ...). Ker ste zavezani k pravilom, ki jih ima določena šola o zaupnosti, kot tudi k upoštevanju veljavne zakonodaje v Sloveniji¹, je na začetku delavnic pomembno poudariti, kje so meje zaupnosti. Hkrati mladim posredujte informacije o tem, kje lahko v zaupnosti spregovorijo o svojih izkušnjah. Od vas je odvisno, kako boste ravnali z razkritji. Pomembno je najti ravnotežje med ustvarjanjem prostora za odkrit pogovor ter previdnostjo pri izmenjavi osebnih izkušenj. Ko se pogovor razvija v smeri izmenjave osebnih izkušenj, lahko na primer prijazno opomnite dijake_inje, da imajo sami_e nadzor nad tem, kdaj in koliko o sebi povedo v skupini. Poudarite, da lahko kadar koli zapustijo prostor, če se jim to zdi potrebno. To je še posebej pomembno, kadar postane vzdušje v skupini preveč čustveno napeto zaradi delitve osebne izkušnje.

¹ V primeru, da izvemo za spolno zlorabo/nasilje s strani družinskega člana, se ravnamo po ZPND-ju. Če izvemo za vrstniško nasilje, se ravnamo po Protokolu ob zaznavi in za obravnavo medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih.

Pozorni bodite na odzive in odgovore udeležencev in udeleženk med obravnavanjem tem. Če kdo izrazi stališče, ki ga je moč razumeti kot seksistično, rasistično ali homofobno, imejte v mislih, da so takšna stališča sprejeli tekom socializacije. Obravnavajte ta stališča na način, ki jih bo spodbudil k razmišljanju, da lahko sami postanejo del rešitve, obenem pa tem trditvam in prepričanjem nasprotujte. Nelagodje se lahko izraža kot šaljenje, tišina, hvaljenje ali šokantne izjave. Odkrito obravnavajte takšno vedenje. Ne spreglejte določenih odgovorov in/ali komentarjev. Raje postavite vprašanje, zakaj se odzovemo na tak način. Bodite pozorni na skrite pomene v vprašanjih ali izjavah; lahko da se v hvaljenju ali šokantnem vprašanju skriva prošnja za pomoč ali informacije. Poslušajte odgovore mladih, ki razkrivajo osebno poznavanje obravnavanih tem, kot na primer podrobnosti o seksu, ki se zdijo preveč poglobljene za njihovo starost in navidezno izkušnost. Pozorni bodite na dijake_inje, ki ostanejo po koncu delavnice, medtem ko drugi že odhajajo. Pokažite jim, da ste na voljo za pogovor. Razložite jim tudi, da ne morete obljubiti popolne zaupnosti, saj ste v primerih nasilja dolžni o tem obvestiti ustrezne osebe/institucije.

Delavnica za učitelje [U1]

Ključno vprašanje: Kaj je (Spre)Govori?

KONTEKST IN PREGLED	<p>To je prva delavnica z učitelji_cami in zaposlenimi. Zasnovana je tako, da se jo izvede <i>preden</i> se začnejo izvajati delavnice za dijake in dijakinje. Tako bodo učitelji_ce/zaposleni seznanjeni s temami, ki jih bodo obravnavali z dijaki_njami. Hkrati bodo izvajalci_ke delavnic pridobili_e informacije o šoli/dijakih in dijakinjah, ki jim bodo lahko koristile (denimo o nedavnih primerih spolnega nadlegovanja, o katerih bi mladi lahko pripovedovali).</p> <p>Delavnica se izvaja z mešano skupino učiteljev_ic ali zaposlenih, ki so lahko iz cele šole, prisotni pa morajo biti učitelji razreda, v katerem se intervencija izvaja. V to skupino vključite tudi zaposlene na šoli v svetovalni službi.</p> <p>Glavni cilji prve delavnice so predstaviti projekt, razložiti, kakšna je vloga opazovalcev_k spolnega nadlegovanja in spodbuditi učitelje_ice, da podelijo svoje razumevanje spolnega nadlegovanja v šoli.</p>
PREDVIDENI UČNI REZULTATI	<p>Učitelji_ce/zaposleni_e bi morali potrditi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Razmem smisel, metodologijo in pričakovane rezultate projekta (Spre)Govori. • Razmem nekatera vedenja, ki jih vključuje spolno nadlegovanje. • Začel_a sem razmišljati o svoji vlogi opazovalca_ke in o tem, kaj lahko storim, da ustavim spolno nadlegovanje v šoli. • Razmem, kje lahko dobim podporo zase ali za druge v primeru spolnega nasilja.
POTREBNA SREDSTVA	<p>Papir za listno tablo; flomastri; vsebinske kartice; citati iz fokusnih skupin; izročke z informacijami o aktivnem opazovalcu_ki, o tem kaj je spolno nadlegovanje in o</p>

	<p>celovitem šolskem pristopu; plakat z informacijami o podpornih organizacijah</p>
<p>VZDUŠJE ZA UČENJE</p>	<p>Informacije o podpornih organizacijah za osebe, ki so doživele spolno nasilje (mlade in odrasle), naj bodo jasno vidne v učnem okolju. Lahko gre za plakate najbližjih organizacij, spletne naslove, zapisane na oglasni deski, ali izročke z informacijami. Poskusite navesti različne programe pomoči in podpore, na primer takšne za ženske, za otroke in mlade, za moške ali specializirane programe za manjšinske skupine – odvisno od države, v kateri se nahajate.</p> <p>Delavnice za učitelje_ice/zaposlene lahko izvajata en ali dva izvajalca_ki, vendar mora biti vsaj eden/ena izmed njiju prisoten_na tudi pri izvajanju delavnic za dijake in dijakinje.</p> <p>Prostor kjer bo delavnica izvajana naj bo pripravljen v naprej. Morda bo najprimerneje, da mize potisnete ob zadnjo steno učilnice, stole pa razporedite v polkrog. To bo pripomoglo k ustvarjanju občutka odprtosti (ne pa zaprtosti za mizami) in postavilo vas in učitelje_ice/zaposlene na isto raven. Učitelji_ice/zaposleni ne bodo veliko pisali in za sodelovanje ne potrebujejo miz.</p> <p>Morda bo potrebno prilagoditi časovni okvir za izvedbo delavnice. Bolje je, da naredite manj vaj in se tem posvetite, kot pa da naredite vse in hitite.</p> <p>Pred začetkom se prepričajte, da ste seznanjeni s protokoli in pravili o zaupnosti in zagotavljanju varnosti. S tem seznanite tudi učitelje_ice/zaposlene na začetku delavnice.</p>
<p>ZAČETNA AKTIVNOST Predstavitve [10 minut]</p>	<p>Predstavite se in razložite, kdo ste in od kod prihajate.</p> <p>Naredite pregled projekta (Spre)Govori. Ta naj vključuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Da je bilo spolno nadlegovanje opredeljeno kot <i>prevladujoča oblika</i> nasilja nad dekleti in ženskami v 28-ih državah članicah EU, vključno s Slovenijo. • Spolno nadlegovanje ima tako kratkoročne kot dolgoročne posledice. Lahko vpliva na omejevanje

svobode (oseba se izogiba določenim dejavnostim ali priložnostim za učenje ali rast), prispeva lahko k pojavu tesnobe ali povečanju stresa, ki prinese s sabo posledice za zdravje.

- Šole predstavljajo poseben prostor, kjer lahko postane spolno nadlegovanje zakoreninjeno, zato so opredeljene kot primarno območje za preventivne dejavnosti.
- Obetaven nov pristop za preprečevanje spolnega nadlegovanja poziva mlade ljudi, da kot opazovalci_ke zaznajo spolno nadlegovanje in da v situacijah spolnega nadlegovanja posredujejo.
- Potreben je 'celovit šolski pristop', kar pomeni obravnavanje spolnega nadlegovanja v celotnem učnem načrtu, kot tudi v šolskih strategijah/predpisih in na delavnicah z vsemi člani_cami šolske skupnosti. Več o tem na našem naslednjem srečanju.

Začnite delavnico z razlago, da bo to prva izmed dveh delavnic, ki bo učiteljem_icam/zaposlenim pomagala razumeti spolno nadlegovanje v šoli. Prav tako bodo dobili informacije o tem, kako poteka delu z dijaki_njami. Pomembno je, da učitelji_ce/zaposleni_e začutijo, da delate skupaj z njimi in da poskušate razumeti njihovo razumevanje ter da vsi skupaj delate z dijaki_njami, da tako lažje izveste, kaj so njihove izkušnje in skrbi.

Razložite, da boste z dijaki_njami delali na treh delavnicah. Na njih boste ugotavljali, kako prepoznati spolno nadlegovanje, kako razumeti odgovornost vsakega izmed nas za ustavitev spolnega nadlegovanja in kako v takem primeru ukrepati. Učitelje_ice seznanite, da je cilj projekta pomagati učiteljem_icam, zaposlenim in dijakom_injam, da razmišljajo in izpeljejo celovit šolski pristop in ustavijo spolno nadlegovanje v šoli.

Prosrite učitelje_ice, da se predstavijo z imenom, njihovo funkcijo/vlogo v šoli in povejo eno stvar, ki bi se jo danes želeli naučiti. To lahko napišete na listno tablo ali naredite svojo opombo, ki naj vam služi pri razmisleku, ali morate delavnici še kar koli dodati. Lahko jih tudi vprašate, ali bi

	<p>želeli izvedeti tudi kaj o temah, ki niso predvidene. Tako boste lahko dobro uravnavali pričakovanja.</p>
<p>ZAČETNA AKTIVNOST Osnovna pravila [5 minut]</p>	<p>Razložite, da je tema občutljiva, zato je pomembno, da se je lotite skupaj, kot tim. Da bi to dosegli, morate kot skupina vzpostaviti nekatera osnovna pravila. Predlagajte spodnje zamisli in jih zapišite na listno tablo. Pri tem vsako posebej pojasnite. Na koncu preverite, če se vsi strinjajo, in vprašajte, če karkoli manjka.</p> <p>Vključiti je potrebno:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zaupnost – kar se o posameznikih_cah pove v učilnici, ostane v učilnici. Na tej točki morajo učitelji_ce jasno definirati obseg zaupnosti in kaj so dolžni_e poročati. • Uporaba »jaz« stavkov – Spodbujajte učitelje_ice, da govorijo o sebi in svojih čustvih in ne o drugih. • Preskočiti aktivnost je ok – Udeleženec_ka ima pravico do odločitve, da pri določeni aktivnosti ne bo sodeloval_a in bo le tiho sedel_a. • Brez obsojanja – Osebe imajo lahko različne ravni znanja ali postavljajo vprašanja, ki jih niste pričakovali. Da ne obsojamo, pomeni tudi, da se drugim ne posmehujemo. • Bodite odprti – Govorite o tem, da imajo učitelji_ce lahko svoja mnenja in prepričanja glede obravnavane teme, ki so morda drugačna od teh, ki jih bodo slišali_e na delavnici – pomemben del izobraževanja je biti odprt za nova znanja in ponoven razmislek o svojih pogledih in prepričanjih. • Skrb zase – Učitelji_ce in zaposleni naj med delavnico skrbijo zase. Če jim je pretežno, lahko delavnico zapustijo.
<p>GLAVNA AKTIVNOST 1 Vsebinske kartice o spolnem nadlegovanju [25 minut]</p>	<p>Namen te aktivnosti je predstaviti temo spolnega nadlegovanja v šolah in od učiteljev_ic izvedeti več o dejavnostih na šoli. Poleg tega izvajalcem_kam pomaga prepoznati tiste učitelje_ice, ki bi lahko kasneje nadaljevali z delom in prepoznati težavna stališča, o katerih boste morali govoriti.</p>

Za začetek **na glas preberite** nekatere kratke izjave, ki so jih dali mladi na fokusnih skupinah. Z njimi ponazorite, na kakšen način se dogaja spolno nadlegovanje v šolah, kakšen odziv in obravnavo želijo mladi in kako pomembna je intervencija.

Vprašajte učitelje_ice, če jim je kaj znano, dajte jim čas da razmišljajo, kako razumejo spolno nadlegovanje.

Izročite izročke: „Kaj je spolno nadlegovanje?“.

Povejte jim, da so bile iz materialov fokusnih skupin narejene vsebinske kartice. Na ta način mladi lažje razumejo kaj se dogaja v šoli, kakšni so odzivi in kakšne so ovire za ukrepanje.

Prosrite učitelje_ice/zaposlene, naj se z osebo, ki sedi poleg njih, povežejo v par (če je skupina večja, naj oblikujejo skupine po tri ali štiri osebe). Vsakemu paru/skupini **razdelite** eno **vsebinsko kartico**.

Razložite, da je vsak dobil primer različnih načinov vedenja v šolah, vzeti iz resničnih pripovedovanj mladih v šolah. Zanima vas, kakšen bi bil njihov odziv v vlogi opazovalcev_k. Ni pravih in napačnih odgovorov. Želite izvedeti, kaj naj bil idealen odziv in kakšne so ovire, ki bi preprečile, da opazovalec_ka ustrezno ukrepa. Spodbujajte jih, da bodo čim bolj konkretni pri želenem odzivu.

Za pogovor imajo na voljo 10 minut.

Medtem ko se pogovarjajo, na tablo napišite tri naslove: Kako se zgodi; Kaj naredimo (razdelite na idealno in realno); Ovire pri posredovanju.

Po pogovoru v parih/skupinah poslušajte odzive učiteljev_ic, za kar boste potrebovali 10 minut.

Prosrite jih, da na glas preberejo vsak svojo vsebinsko kartico in naredijo povzetek pogovora. **Napišite njihove**

odgovore na tablo ter označite podobnosti/razlike med skupinami.

Ko seznam dokončate, vprašajte, če bi kdo želel kaj komentirati/dodati/spremeniti. Izpostavite morebitne sporne teme, denimo prelaganje krivde na žrtev, seksizem, rasizem, itd., ter jih povežite z ovirami, ki onemogočajo odziv. V primeru, da se omeni karkoli v zvezi s spolom (npr., dekleta za to sama prosijo ali fantje se samo šalijo) počasi vpeljite dejstvo, da obstaja različna stopnja tolerance do dejanj fantov v primerjavi z dejanji deklet. To lahko ponazorite s primerom uživanja alkohola.

Na primer, ljudje pogosto menijo, da je dekle, ki je pijano in spolno napadeno, »samo krivo«, ker je bilo pijano in »ni pazilo nase«. Mladega fanta, ki je pijan in spolni napad izvede, se pogosto opravičuje, da ni odgovoren za svoje dejanje, ker je bil pijan. Pri dekletih alkohol raven odgovornosti zviša, medtem ko jo pri fantih zniža.

Učiteljem_icam povejte, da boste z mladimi podrobneje raziskovali to temo. Na tej točki najdete podobnosti med izjavami učiteljev_ic in izjavami dijakov_inj, ki ste jih prebrali na začetku delavnice, kjer dijaki_nje navajajo, kaj si želijo, da bi se zgodilo. S tem napeljujete na to, da bi učitelji_ce in dijaki_nje lahko delovali skupaj v smeri spremembe.

Opombe za izvajalca_ko: Ko zbirate odzive učiteljev_ic glede kartic, upoštevajte in bodite pozorni na:

- Kakšna je trenutna raven znanja in razumevanja učiteljev, na kateri lahko gradite med delavnico U2?
- Kateri miti o posilstvu in krivdi žrtve ali homofobna stališča so se pojavili med to aktivnostjo? Kako boste začeli razpravo o tem, da bi jih spremenili?
- Katere informacije o šolskem okolju iz te delavnice lahko uporabite pri delu z mladimi? Ali je potrebno prilagoditi gradiva, da bi vključevala tudi te informacije?

	<ul style="list-style-type: none"> • Ali ste opazili kakšne učitelje_ice/zaposlene, ki bi lahko dobro vodili takšno delo? Poiščite učitelje_ice/zaposlene, ki zadevo razumejo. Naj postanejo vaši zavezniki_ce.
<p>POVZETEK [5 minut]</p>	<p>Na kratko povzemite učno snov s poudarkom na naslednjih sporočilih:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zahvalite se učiteljem_icam/zaposlenim za vse, kar so povedali. • Spodbudite jih, da razmislijo, kako bi lahko temo o spolnem nadlegovanju vključili v svoje področje, saj bi tako postala del celovitega šolskega pristopa. • Povejte, da jim boste z veseljem poročali o delu z mladimi. • Ponovite, kako zelo si želite, da bi s skupino dijakov_inj nadaljevali delo tudi po izvedenem programu.

Delavnica za dijake [D1]

Ključno vprašanje: Kaj je spolno nadlegovanje?

KONTEKST IN PREGLED	<p>Ta učna snov uvaja program o odzivih opazovalcev v primeru spolnega nadlegovanja v šolah. To je prva od treh delavnic. Načrtovana je tako, da se dijaki_nje hitro začnejo učiti, kako prepoznati spolno nadlegovanje. Delavnica naj se izvaja v skupinah, <i>ločenih po spolu</i>, tako da se lažje identificirajo razlike med dojemanjem deklet in dojemanjem fantov.</p> <p>Glavni cilj prve delavnice je raziskati, kako dijakinje in dijaki trenutno razumejo spolno nadlegovanje ter jih spodbuditi, da razmišljajo o vlogi spola pri spolnem nadlegovanju.</p>
UČNI CILJI	'Učimo se, kako prepoznati in razmišljati o spolnem nadlegovanju.'
PREDVIDENI UČNI REZULTATI	Dijaki_nje bi morali znati navesti sledeče: <ul style="list-style-type: none"> • Razumem nekatera vedenja, ki jih vključuje spolno nadlegovanje. • Začenjam razmišljati o različnih stopnjah strpnosti do dejanj mladih deklet in mladih fantov. • Razumem, kje lahko dobim podporo zase ali za druge v primeru spolnega nasilja.
KLJUČNE BESEDE	Spolno nadlegovanje; sprejemljivost; spol; strpnost do dejanj
POTREBNA SREDSTVA	Listna tabla Lepilo Flomastri Vrv Vsebinske kartice Kartici z napisoma "OK/NI OK" Delovni listi s konceptualnim zemljevidom Plakat z informacijami podpornih organizacij

<p>PRIPRAVA IN VZDUŠJE ZA UČENJE</p>	<p>Pred začetkom naj vsi dijaki_nje izpolnijo obrazec o soglasju in pred-vprašalnik, če imate namen evalvirati spremembe. Z mladimi se pogovorite o obsegu zaupnosti in odgovornosti za varnost.</p> <p>Informacije o podpornih organizacijah osebam (mladim in odraslim), ki so doživele spolno nasilje, so jasno vidne v učnem okolju. To so lahko plakati najbližjih organizacij, spletni naslovi na oglasni deski ali izročki z informacijami.</p> <p>Vse delavnice naj izvajata dva izvajalca_ki, kar je koristno pri spremljanju vedenja udeležencev_k, kot tudi pri zapisovanju odzivov med aktivnostmi. V primeru, da želi kateri izmed dijakov_inj zaradi stiske ali nelagodja zapustiti učilnico, ga lahko eden izmed izvajalcev_k spremlja, drugi izvajalec_ka pa nemoteno nadaljuje z delavnico.</p> <p>Dijaki bodo pri prvi aktivnosti stali in se premikali po prostoru. V drugi aktivnosti bodo delali v majhnih skupinah po 4 do 6 oseb, odvisno od velikosti celotne skupine. Organizirajte učilnico tako, da bo v sprednjem delu dovolj prostora, mize pa pomaknite v zadnji del učilnice. Najbolje je, če učilnico pripravite pred začetkom delavnice.</p> <p>Morda boste morali prilagoditi čas izvajanja aktivnosti.</p> <p>Večje število izvajalcev_k na število dijakov_inj, omogoča bolj poglobljene diskusije, tekom aktivnosti izdelave konceptualnih zemljevidov.</p> <p>Prilagodite gradivo za dijake in dijakinje s težavami pri učenju - pri konceptualnih zemljevidih bo morda potrebna dodatna pomoč. Cilj delavnice je, da se manj časa nameni pisnemu delu in več časa za dejavnosti, ki temeljijo na gibanju.</p>
<p>ZAČETNA AKTIVNOST</p>	<p>Predstavite se in razložite, koliko delavnic boste imeli in o temah, ki bodo na delavnicah. Povejte jim, da so delavnice nastale znotraj sodelovanja več ljudi iz Malte, Slovenije, Združenega kraljestva in Portugalske, na podlagi izkušenj</p>

Osnovna pravila [15 minut]

mladih. Pogovarjali se boste o spolnem nadlegovanju in iskali načine kako se bodo dijaki_nje lahko bolje odzvali na spolno nadlegovanje.

Vprašajte jih, zakaj smo projekt imenovali Spregovori. (Speak Up / Speak Out)

Dijakom_injam povejte, da ste eno delavnico z učitelji_cami že izvedli in da bo po vseh treh zaključenih delavnicah z dijaki_njami sledila še ena delavnica z učitelji_cami, zato je to priložnost, da spregovorijo/govorijo, z namenom, da jih učitelji_ce slišijo in začnejo izboljševati šolsko okolje za vse.

Skupini povejte, da se glede na obravnavano temo, od njih v razpravi pričakuje visoko raven zrelosti in rahločutnosti.

Razložite, da je spolno nasilje in nadlegovanje v naši družbi pogosto, zato lahko pogovor o tem sproži čustva in misli iz naših lastnih izkušenj ali izkušenj naših prijateljev in družine. Tema je lahko čustvena in težka za razpravo, zato je pomembno, da dijaki_nje med delavnico skrbijo zase.

Razložite, da se morate zaradi občutljive teme kot skupina dogovoriti, kako se med delavnico vesti eden do drugega.

Prosrite dijake_inje, naj se vsak spomni ene stvari, ki jo mora skupina med delavnico upoštevati. Medtem ko dijaki_nje govorijo svoje zamisli, jih pišite na tablo, da se lahko tudi med prihodnjimi delavnicami sklicujete na to. Skupini pojasnite, da ta osnovna pravila predstavljajo dogovor o vedenju, ki velja za vse v skupini in preverite, če se s tem vsi strinjajo.

Nekatera pomembna osnovna pravila, ki ji je treba vključiti:

- **Zaupnost** – Kar dijaki_nje povejo, ostane v učilnici. O izpostavljenih temah se lahko pogovarjajo tudi izven delavnice, le da ne smejo povedati, kdo je kaj rekel. Na tej točki jasno določite, kakšen so omejitve

zaupnosti in katere informacije ste dolžni posredovati naprej.

- **Uporaba »jaz« stavkov** – Spodbujajte dijake_nje, da govorijo o sebi in svojih čustvih, ne o drugih.
- **Preskočiti aktivnost je ok** – Dijak_inja ima pravico do odločitve, da pri določeni aktivnosti ne bo sodeloval_a in bo le tiho sedel_a. Nekatere aktivnosti so lahko še posebej težke za osebe, ki so doživele spolni napad ali zlorabo. Spolno nasilje je stvar moči in nadzora. Pomembno je, da tistim, ki so doživeli spolno nasilje, omogočimo nadzor nad njihovimi odločitvami.
- **Brez obsojanja** – Osebe imajo lahko različne ravni znanja ali postavljajo vprašanja, ki jih niste pričakovali. Da ne obsojamo, pomeni tudi, da se drugim ne posmehujemo. Vsi smo tukaj, da se učimo.
- **Brez osebnih vprašanj ali komentarjev** – Dijake_inje seznanite, da postavljanje osebnih vprašanj izvajalcu_ki ali soudeležencem_kam ni primerno. V primeru, da se kdo odloči, da bo z drugim delil nekaj osebnega, ga je potrebno zaščititi tudi zunaj učilnice (glej zaupnost zgoraj). Prav tako se dogovorite, da anonimizirate vsa imena oseb v zgodbah dijakov_inj.
- **Bodite odprti** – govorite o tem, da imajo dijaki_nje glede obravnavane teme svoja mnenja in prepričanja, ki so lahko drugačna od teh, ki jih bodo slišali skozi učno snov – pomemben del izobraževanja je biti odprt do nečesa novega in posledično razmisliti tudi o svojih pogledih in prepričanjih.
- **Skrb zase** – dobre je, da dijaki_nje v času delavnice skrbeti zase, zato je dovoljeno, da delavnico zapustijo, če se jim kar koli zdi pretežno.

Pomembno je, da med oblikovanjem osnovnih pravil razpravljate o zlorablajočem vedenju. V osnovnih pravilih mora biti jasno zavedeno, da bodite pripravljeni na nestrinjanje, če uporabljate in izražate seksistične, homofobne ali rasistične besede in stališča. Izjema so trenutki, ko vaja narekuje, da dijaki_nje govorijo o dejstvih iz svojega življenja. Takrat je pomembno, da so takšne

	<p>besede in stališča zaradi nadaljnje obravnave izrečena, vendar ne smejo nikoli biti usmerjena proti drugi osebi. Pri razpravi o spolu in spolnosti obstaja tveganje, da se bodo nekateri fantje počutili ogrožene in zaradi tega svojo heteroseksualnost poudarjali s homofobnim vedenjem. V primeru, da se kaj takega zgodi, se je o tem potrebno pogovoriti, v nasprotnem primeru dijaki_nje tišino razumejo kot tiho strinjanje.</p>
<p>ZAČETNA AKTIVNOST Predstavitev dijakov_inj [10 minut]</p>	<p>Prositate dijake_inje, da se razporedijo po abecedi glede na ime. Če ima več dijakov_inj enako začetno črko imena, naj se ravnajo po drugi črki, itd. Nato naj se dijaki_nje po vrsti poimensko predstavijo, da preverite, če so se pravilno postavili (s tem se dijaki_nje predstavijo tudi vam). Pojdite po vrsti in vsakemu dijaku_inji razdelite oštevilčeno vsebinsko kartico. Kartico z enako vsebino lahko dobi več dijakov_inj, odvisno od velikosti skupine. Prositate dijake_inje, da jih potihoma sami pri sebi preberejo. Medtem ko berejo, po dolžini učilnice položite na tla vrv. Na eno steno učilnice z lepilom prilepite kartico z napisom 'OK', na steno na drugi strani učilnice pa kartico z napisom 'NI OK'.</p> <p>Prositate dijake_inje, da se postavijo v skupino tako, da gledajo proti 'OK' strani učilnice.</p>
<p>GLAVNA AKTIVNOST 1 Kje je meja? [40 minut]</p>	<p>Namen te aktivnosti je raziskati trenutno razumevanje dijakov_inj o tem, katero vedenje je sprejemljivo in kaj je nadlegovanje.</p> <p>Dijakom_injam povejte, da je vsak dobil primer različnih načinov vedenja v šolah, vzeti iz resničnih pripovedovanj mladih v Združenem kraljestvu, Malti, Sloveniji in na Portugalskem.</p> <p>Pokažite dijakom_injam, da ena stran učilnice označuje, da je neko vedenje popolnoma OK, druga stran učilnice pa, da vedenje niti slučajno NI OK.</p> <p>Dijake_inje prosite, da razmislijo o primeru na svoji kartici, kako OK menijo, da je. Glede na svoj odgovor, naj se postavijo na ustrezno stran učilnice.</p>

Na tej točki jih vprašajte tudi, če bi katerikoli od dijakov_inj zaradi kakršnegakoli razloga želel svojo kartico zamenjati.

S svojim telesom jim pokažite, kako naj se postavijo – "*Če nekaj definitivno NI OK, se bom postavil_a tukaj. Če je nekaj približno OK, se bom postavil_a tja. Če je nekaj popolnoma OK, se bom postavil_a sem.*" Prosite jih, da se o tem zaenkrat med sabo še ne pogovarjajo, saj boste postavitve kmalu primerjali. **Dijake_inje pomirite**, da se bodo njihova mnenja vsekakor razlikovala, zato naj imajo v mislih, da napačnega odgovora ni. **Dajte jim čas**, da se razporedijo in se ne ozirajo na druge ali se z njimi pogovarjajo o tem, kam se postaviti.

Prilagoditev za dijake_inje z učnimi težavami - preberite eno vsebinsko kartico naenkrat in jih prosite, da se postavijo na črto, odvisno od tega, koliko se strinjajo s napisanim. Pogovorite se po vsaki vsebinski kartici.

Narišite črto na tablo (da ob njej zabeležite, kam se je določen dijak_inja postavil_a in s katero vsebinsko kartico). **Preverite**, ali so vsi zadovoljni s tem, kar so izbrali. Napišite številke ob črti na tabli z eno barvo.

Prosrite vsakega dijaka_injo, naj pove, zakaj se je postavil_a tja, kamor se je.

Ko pridejo vsi na vrsto, **na glas preberite vsebinsko kartico ena in prosite dijake_inje, ki jo imajo, da dvignejo roko. Z njimi se pogovorite**, zakaj stojijo na različnih mestih ali o razlogih, ki so jih navedli za svojo postavitev. Postavljajte jim vprašanje, povezana z vsebino na njihovih vsebinskih karticah.

Na drugem delu table **delajte opombe** o tem, kar so dijaki_nje povedali, zakaj je nekaj 'bolj OK' in zakaj je nekaj 'manj OK'. Te opombe bodo uporabne pri naslednji delavnici in pri povzetku trenutne delavnice. **Vprašajte ostale dijake_inje**, če bi kateri izmed njih karkoli dodal. Na

tej točki **ponovno poudarite**, kako pomembno je, da so razumevajoči ter da se vedejo in govorijo spoštljivo.

Vajo ponovite za vsako vsebinsko kartico.

Na koncu vprašajte, če so še vedno vsi zadovoljni s tem, kjer stojijo in če bi po razpravi kdorkoli želel spremeniti svojo postavitev. Če se to zgodi, z drugo barvo zabeležite spremembo ob črti na tabli.

Povzemite aktivnost tako, da preberete, kar ste zapisali o tem, zakaj je nekaj bolj ali manj OK in izpostavite spremembe postavitev ob črti, ki so se zgodile. Na postavitve bo neizogibno vplival spol (bolj OK pri fantih, manj OK pri dekletih), starost (bolj OK pri podobnih starostih), vloga odnosa (bolj OK, če si v odnosu), vsekakor pa se bodo pojavile tudi druge zanimive stvari. Povzemite jih z osredotočenjem na različno stopnjo strpnosti do dejanj fantov v primerjavi z dejanji deklet. **Zahvalite se dijakom_injam** za razumevanje, ki so ga pokazali_e med vajo, in odprtost do različnih mnenj. **Prositate** jih, da se v skupinah usedejo za mize v zadnjem delu učilnice. Pustite jih, da se sami razporedijo in so v skupini s tistimi, s katerimi se dobro počutijo.

Opombe za izvajalca_ko: Glede na to, da primeri na karticah prihajajo iz resničnega življenja, se je lahko kaj podobnega že zgodilo tudi na tej šoli. Obstaja možnost, da kateri od dijakov_inj dobi kartico, ki opisuje nekaj, kar se mu_ji je osebno zgodilo. Pozorni bodite na to, kako se dijaki_nje sprva odzovejo, ko sami pri sebi prebirajo kartico in brez vprašanj zamenjajte kartice tistih, ki jih želijo zamenjati.

Ko zbirate odzive dijakov_inj na to, kako so se postavili in zakaj, imejte v mislih in bodite pozorni na:

- Kakšna je trenutna raven znanja in razumevanja dijakov, na kateri lahko gradite na naslednji delavnici?

	<ul style="list-style-type: none"> • Kateri miti o posilstvu ali krivdi žrtve/homofobna stališča so se pojavila med to aktivnostjo? Kako boste začeli pogovor o tem, da bi vzpodbudili spremembo? • Ali vas situacija/stališča katerih dijakov_inj skrbi/jo? Če da, kako boste to obravnavali na prihodnjih delavnicah, ne da bi se kdo počutil izpostavljenega? <p>Povratni odzivi pogosto odražajo različne stopnje znanja/osveščenosti v razredu. Uporabite to kot priložnost, da se pogovorite o tem, da imajo ljudje različne poglede na to, kaj je sprejemljivo, odvisno od njihovih lastnih izkušenj, mnenj in ozadja.</p>
<p>GLAVNA AKTIVNOST 2 Konceptualni zemljevid [20 minut]</p>	<p>Razdelite konceptualne zemljevide (če možno na A3) in en flomaster na skupino.</p> <p>Razložite, da so to konceptualni zemljevidi, katerih namen je, da na njih povežete različne stvari, ki jih že veste o spolnem nadlegovanju. Seznanite dijake_inje, da so jih drugi mladi nekaj že izpolnili, vendar vas kljub temu zanima njihovo mnenje.</p> <p>Spodbudite jih, da se pogovarjajo v skupini in izpolnijo konceptualni zemljevid. Povejte jim da se to (kot ste pravkar videli), kako so se naučili razmišljati fantje in kaj pričakujejo fantje, včasih razlikuje od tega, kako so se naučila razmišljati in pričakovati dekleta. Zato boste te zemljevide primerjali z drugo skupino (fantov/deklet, odvisno katero skupino imate vi) na začetku naslednje delavnice.</p> <p>Opombe za izvajalca_ko: Prepričajte se, da so vsi dijaki_nje vključeni v eno izmed skupin. Premikajte se med skupinami in jim pomagajte njihova razmišljanja spraviti na papir. Lahko jim pomagata s predlogi glede na aktivnost, ki so jo pravkar zaključili, jih spodbujate, da se pogovarjajo vsi, ne samo en ali dva dijaka_inji, ki zamisli zapisujeta. Ta čas izkoristite tudi za to, da pri dijakih_injah preverite glede prejšnje aktivnosti. Pazite, da dijakov_inj, glede katerih ste zaskrbljeni, ne izpostavite, ampak neopazno spremljajte njihove skupine in opazujte, kdo sodeluje in kdo se drži</p>

	<p>nazaj. V primeru, da skupina obtiči, za spodbudo uporabite predloge drugih skupin.</p> <p>Ko zaključijo, zberite vse delovne liste. Razložite, da jih boste ponovno uporabili pri naslednji delavnici.</p>
<p>SKUPINSKO VREDNOTENJE NAUČENEGA Z NAMENOM UČITI SE [5 minut]</p>	<p>Na kratko povzemite učno snov s poudarkom na naslednjih sporočilih:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izraz spolno nadlegovanje vključuje veliko različnih stvari (navedite primere iz konceptualnih zemljevidov). • Naša prepričanja o tem, kaj je sprejemljivo in kaj je nadlegovanje, se lahko spremenijo zaradi številnih stvari (navedite primere s seznama, kaj je OK in kaj NI OK). • Do dejanj fantov in deklet obstaja različna stopnja tolerance. • Opozorite na intersekcijske preseke – starost, zmožnost in rasa/etničnost <p>Tistim dijakom_injam, ki želijo še več izvedeti o tej temi, razdelite izroček »Kaj je spolno nadlegovanje?«</p> <p>Dijakom_injam se zahvalite za zrelost in zavzeto sodelovanje na delavnici.</p>
<p>NADALJEVANJE AKTIVNOSTI UČENJE DOMA</p>	<p>Prosrite dijake_inje, da naredijo zapiske o primerih spolnega nadlegovanja, ki ga vidijo ali o njem razmišljajo tekom tedna. Naj začnejo razmišljati, zakaj je tako težko posredovati in kaj se dogaja. Ali je to zato, ker jih skrbi, da bodo prijatelja_ico spravili v težave ali se jim vse skupaj zdi samo šala ali ker ne vedo, kaj storiti. Povejte jim, da jih boste med naslednjo delavnico vprašali o primerih.</p>

Delavnica za dijake [D2]

Ključno vprašanje: Kdo je opazovalec_ka?

KONTEKST IN PREGLED	<p>Ta učna snov bo (z nadgradnjo prve) spodbudila mlade, da razmislijo o svojih vlogah aktivnih opazovalcev_k v povezavi s spolnim nadlegovanjem. Zasnovana je kot nadgradnja naučenega v prejšnji delavnici. Dijake_nje se spodbuja, da prevzamejo odgovornost za posredovanje pri spolnem nadlegovanju. Delavnica naj se izvaja v skupinah, <i>ločenih po spolu</i>, da se tako lažje identificirajo razlike med dojetanjem deklet in dojetanjem fantov.</p> <p>Glavni cilj druge delavnice je poglobiti razumevanje dijakov_inj o vlogi spola pri spolnem nadlegovanju in jih spodbuditi k razmišljanju, kako lahko v vlogi opazovalca_ke stvari spremenijo.</p>
UČNI CILJI	<p>"Učimo se o vlogi aktivne_ga opazovalca_ke pri zoperstavljanju spolnemu nadlegovanju".</p>
PREDVIDENI UČNI REZULTATI	<p>Dijaki_nje bodo lahko rekli_e:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vidim razlike in podobnosti med tem, kako dekleta in kako fantje razumejo spolno nadlegovanje. - Več vem o spolnih stereotipih in njihovih vplivih. - Razumem nekatere ovire aktivne_ga opazovalca_ke v moji šoli. - Poznam nekatere strategije, ki jih lahko uporabim kot aktivni_a opazovalec_ka proti spolnemu nadlegovanju v moji šoli.
KLJUČNE BESEDE	<p>Spolno nadlegovanje, posredovanje opazovalca.</p>

<p>POTREBNA SREDSTVA</p>	<p>Računalnik z možnostjo zvoka in dostopom do interneta; Projektor; zbrani konceptualni zemljevidi iz prve učne snovi, kar pomeni, da ste pripravili in zbrali konceptualne zemljevide, ki so jih napisali dijaki in dijakinje in naredili kopije, za delo v skupinah; Plakat s pravili, ki smo jih na prvi delavnici dogovorili; Dva napisa: DEKLETA, FANTJE Plakat z informacijami podpornih organizacij Vsebinske kartice</p>
<p>PRIPRAVA IN VZDUŠJE ZA UČENJE</p>	<p>Morda boste morali prilagoditi čas izvajanja posameznih aktivnosti.</p> <p>Informacije o organizacijah, ki nudijo podporo osebam (mladim in odraslim), ki so doživele spolno nasilje, so jasno vidne v učnem okolju. To so lahko plakati najbližjih organizacij ali spletni naslovi na oglasni deski.</p> <p>Poskrbite, da bo video Opazovalci projekta pripravljen za predvajanje med delavnico. Poskrbite, da avdiovizualna oprema deluje.</p> <p>Vzpostavite varno učno okolje. Na začetku delavnice ponovite osnovna pravila iz prve delavnice in spomnite na zaupnost in odgovornost za varnost. Še enkrat poudarite, da je tema občutljiva in čustvena. Opomnite dijake_nje, da imajo sami nadzor nad tem, koliko sodelujejo in da je pomembno, da med delavnico skrbijo zase.</p> <p>Učilnico uredite kot pri prejšnji delavnici. Na eno stran učilnice prilepite kartico z napisom DEKLETA, na drugo stran kartico z napisom FANTJE, da se pripravite za prvo aktivnost.</p>
<p>ZAČETNA AKTIVNOST</p> <p>Kratek povzetek</p> <p>[10 minut]</p>	<p>Začnite snov tako, da ponovno vsem zaželite dobrodošlico.</p> <p>Preverite, če kdo, od prisotnih dijakov_inj, ni bil_a na prvi delavnici. Prosite tiste, ki so bili, da povzamejo, kaj smo se pogovarjali in kaj so se naučili.</p> <p>Vprašajte, če ima kdo glede prejšnje delavnice kakšno vprašanje in če bi kdo želel pred pričetkom današnje delavnice o obravnavani temi kaj povedati.</p>

	<p>Prosrite jih, da se vrnejo v skupine, v katerih so bili ob koncu prejšnje delavnice. Dijaki_inje, ki so na novo se priključijo obstoječim skupinam po svoji želji.</p> <p>Razdelite konceptualne zemljevide, ki jasno prikazujejo razlike in podobnosti med dekleti in fanti. Razložite mladim, da so ti zemljevidi kombinacija tega, kar so zapisali oni in kar je zapisala druga skupina (dekleta/fantje). Prosrite jih, da se o tem pogovarjajo v skupina. Pozorni naj bodo na to, ali opazijo kaj zanimivega/presenetljivega. Ali je veliko podobnosti ali razlik? Dajte jim čas za pogovor, nato pa jih prosite za obširne povratne informacije.</p> <p>Uporabite njihove povratne informacije, da uvedete naslednjo aktivnost o spolnih stereotipih.</p>
<p>GLAVNA AKTIVNOST 1</p> <p>Igra 'Najverjetneje'</p> <p>[25 minut]</p>	<p>Prosrite dijake_inje, da se postavijo na sredo učilnice. Pokažite na kartice na stenah z napisoma 'Dekleta' in 'Fantje'. Povejte jim, da se boste pogovarjali o pričakovanih glede na spol in da jim boste prebrali nekatere izjave, za katere naj določijo, na koga se 'najverjetneje' nanašajo – na dekleta ali fante.</p> <p>Povejte, da se lahko nekatere izjave nanašajo na oba spola, vendar vas zanima, na kateri spol se posamezna izjava 'najverjetneje' nanaša.</p> <p>Medtem ko berete izjave in se dijaki_nje premikajo po prostoru, jih sprašujte o razlogih za njihove odločitve o tem, kam so se postavili, sploh v primeru, če so med postavitvami razlike (npr., da se je kakšen dijak_inja odločil postaviti drugače kot ostali). Tudi če kdo ni popolnoma prepričan, ga kljub temu povprašajte o njegovi_njeni odločitvi. Če se vsi brez dvoma postavijo na eno stran, se pogovorite tudi o tem.</p> <p>Opombe za izvajalca_ko: Izjave so oblikovane tako, da odražajo norme, ki jih lahko navežete na pogovor o stopnji strpnosti do dejanj. Pogovor naj se začne bolj na splošno, preden se podrobneje poglobite v spolno nasilje/nadlegovanje. Izjave lahko prilagodite posameznemu kontekstu, glede na to, kar ste o šoli izvedeli med delavnicama U1 in D1. Preberite 10 - 12 izjav.</p>

Spodaj so **primeri izjav**, ki jih lahko prilagodite. Ne prebirajte izjav v takem vrstnem redu, da so 'odgovori' v zaporedju fant/dekle, fant/dekle, itd.

- Kdo se najverjetneje zaplete v pretep?
- Kdo v družini najverjetneje kuha?
- Kdo se najverjetneje preživlja s kuhanjem?
- Kdo se bo najverjetneje, jokal_a?
- Kdo se bo najverjetneje šalil_a o spolnem nadlegovanju?
- Koga bodo najverjetneje dražili, da se vede preveč izzivalno?
- Kdo bo najverjetneje brez dovoljenja pokazal_a tuje fotografije s spolno vsebino?

Nazadnje preberite izjavo:

Kdo bo najverjetneje posredoval_a, če opazi spolno nadlegovanje?

Na koncu na kratko povzemite, kaj ste se z vajo naučili. Vprašajte mlade, ali so ugotovili kaj presenetljivega in če so opazili, kako zelo se razlikujejo pričakovanja do fantov in do deklet (z namenom, da prepoznajo manjšo toleranco glede nekaterih vedenj do deklet).

Dijaki_nje naj se posedejo nazaj v svoje skupine.

GLAVNA AKTIVNOST 2

Video
»Opazovalec_ka«
[25 minut]

Pojasnite, da boste sedaj predvajali kratek videoposnetek, ki govori zlasti o tej zadnji točki, o opazovalcih.

Vprašajte skupino, ali je kdo razmišljal o spolnem nadlegovanju in kaj jim preprečuje, da bi posredovali (podaljšana aktivnost iz D1). Sprejmite nekaj odgovorov. Če nihče ne odgovori, jih povprašajte o tem, kdo je po njihovem mnenju opazovalec_ka. Sprejmite nekaj predlogov in jim pritrdite. Skozi pogovor skušajte razložiti razliko med pasivnim in aktivnim opazovalcem_ko.

Predvajajte video Opazovalec_ka. [Video se konča z vprašanjem: Kaj potrebujete, da bi lažje spregovorili in govorili?]

	<p>Dijaki_nje naj se v skupinah pogovorijo o tem vprašanju. Še posebej naj razmislijo, kaj si želijo, da bi opazovalci_ke, vključno z vrstniki_cami, učitelji_cami in starši, naredili. Kaj bi moralo biti drugače, da bodo to sposobni narediti? Kakšne spremembe so potrebne?</p> <p>Za pogovor v skupinah naj imajo na voljo 10 minut. Potem poslušajte odzive celotne skupine.</p> <p>Na en list napišite 'Ukrepanje', na drugega 'Ovire'. Sprehodite se med skupinami, poslušajte njihovo razpravo in zbirajte odzive. Zabeležite si, kakšne odzive bi si želeli in kakšne ovire vidijo.</p> <p>Pojasnite, da bomo nekatere njihove zamisli shranili in jih preizkusili, da bi ugotovili, če je potrebno še kaj dodati ali spremeniti.</p>
<p>GLAVNA AKTIVNOST 3</p> <p>Opazovalec – Igranje vlog</p> <p>[25 minut]</p>	<p>Prositate za dva prostovoljca_ki, ki bosta odigrala_i vlogi osebe, ki nadleguje in osebe, ki je nadlegovana. Uprizorili bosta tipičen prizor spolnega nadlegovanja.</p> <p>Izročite vsebinsko kartico, za katero menite, da bo najlažje delati s skupino.</p> <p>Prostovoljca_ki naj jo uporabita kot osnovo za igro vlog. Opomnite ju, da morata biti spoštljiva_i drug do drugega, obenem pa poskušata čim bolj iskreno prikazati tak primer spolnega nadlegovanja, ki ga vidita v šoli. Povejte tudi, da se morata o kakršnemkoli dotikanju vnaprej dogovoriti. Na voljo naj imata dve minuti, da se dogovorita, kje so meje.</p> <p>V času, ko se prostovoljca_ki pogovarjata, vprašajte ostale, če imajo še kakšna vprašanja o temah, ki smo jih do sedaj obravnavali. Vprašate jih lahko tudi, ali so začeli razmišljati o spolnem nadlegovanju na drugačen način. Povabite jih lahko tudi, da razmišljajo ali komentirajo katerekoli dosedanje aktivnosti.</p> <p>Prostovoljca_ki naj uprizorita kratko igro vlog. Pustite jima, da igrata prizor in ju ustavite v primernem trenutku (ko prizor že zvedeni ali kaže, da bo šlo predaleč).</p>

Ko prizor ustavite, vprašajte ostale, kaj menijo o posredovanju. Izberite nekaj zamisli iz skupine. Prosite nekoga tretjega, da pride in pokaže, kaj bi po njegovem mnenju morali storiti ali da odigra kakšen drug predlog iz skupine. Upajmo, da se tako dijaki_nje ne bodo počutili izpostavljen_e, da se morajo sami domisliti odziva, saj bodo imeli podporo sošolcev in sošolk.

Tretji_a dijak_inja naj se pridruži kot opazovalec_ka. Skupaj naj ponovno odigrajo prizor, vključno z njihovim predlaganim načinom posredovanja.

Pohvalite jih in se pogovorite o tem, ali je posredovanje kakorkoli spremenilo situacijo za nadlegovano osebo.

Igro vlog ponovite z različnimi dijaki_njami, vsakič preizkusite drug odziv.

Glede na to, koliko časa mladi preživijo na spletu, je prav tako pomembno preizkusiti, kako so lahko aktivni opazovalci tudi na spletu. To naredite tako, da izberete vsebinsko kartico, ki se jo lahko prilagodi za spletno okolje (tako kot vsebinska kartica ena). Povprašate mlade, kako bi se lahko odzvali na spletu. Lahko pa jih neposredno prosite, da razmislijo o spolnem nadlegovanju na spletu in ponudijo nekaj možnih scenarijev. Skupaj predelajte načine posredovanja. Interakcij na spletu se sicer ne da uprizoriti z igro vlog, vendar je zelo pomembno zagotoviti, da mladi razmišljajo o različnih področjih, kjer lahko ukrepajo.

Če je potrebno in če čas dopušča, uporabite še kakšno vsebinsko kartico in prosite prostovoljce_ke, naj odigrajo vsebino.

Po nekaj krogih te aktivnosti se vsem zahvalite za sodelovanje in jih prosite, da sedejo.

Vprašajte dijake_inje, kaj menijo o pravkar preizkušenih posredovanjih. Kaj deluje in kaj ne deluje tako dobro? Ali bi želeli na seznamu kaj dodati/spremeniti? Preverite na listni tabli.

Povejte dijakom_injam, da se boste vrnili k njihovim zamislim in oviram na naslednjem srečanju, ko bodo fantje in dekleta v isti

skupini. Povejte jim, kako zanimivo bo videti, če so kakšne razlike ter ugotavljati, ali so tudi kakšne podobnosti. Prav tako bo zanimivo pogledati, kakšne odzive predlagajo fantje in kakšne dekleta.

Opombe za izvajalca_ko: Uspešnost te aktivnosti je odvisna od posamezne skupine – nekateri so pripravljeni sodelovati več, medtem ko se drugi ob igranju vlog počutijo nelagodno. V primeru, da se znajdete s skupino, v kateri vaja ne bo stekla, jih prosite, da grejo nazaj v skupine. Preberite vsebinsko kartico na glas, dijaki_nje pa naj na listno tablo zapišejo načine, kako bi nekdo lahko posredoval. Zberite odzive in jih predelajte s skupino, podobno kot prej. Če imate sramežljivo skupino, lahko vaja na tak način deluje bolje kot igranje vlog, vendar je igranje vlog bolj interaktivno in zabavno, tako da naj bo kljub temu vaša prva izbira, če menite, da bo delovala.

Mogoče je, da boste – v primeru da predlagajo uporabo nasilja proti nadlegovalcu/nadlegovalki – morali nameniti več časa za utemeljevanje drugačnih odzivov. Imejte v mislih, da bo potrebno nekaj časa, da jih dijaki_nje sprejmejo.

**SKUPINSKO
VREDNOTENJE
NAUČENEGA Z
NAMENOM
UČENJA**

[5 minut]

Na kratko povzemite učno snov s poudarkom na naslednjih sporočilih:

- Spolni stereotipi vplivajo na pričakovanja, ki jih imamo do deklet in fantov. Neenakost spolov pomeni, da ti stereotipi stopnjo strpnosti do dejanj deklet pogosto znižujejo, pri fantih pa zvišujejo.
- Opozorite na interseksijske preseke – spol, starost, zmožnost in rasa/etničnost
- Ko pride do spolnega nadlegovanja v šoli, smo opazovalci vsi. Naša odgovornost je, da ustvarimo učno okolje, kjer smo vsi enaki. To pomeni, da se zoperstavimo spolnemu nadlegovanju, ko smo mu priča.
- Obstajajo različni razlogi, zakaj ne posredujemo. A tudi sami lahko prispevamo k spremembam in ukrepamo. Skupaj lahko ustavimo spolno nadlegovanje.

	<p>Dijakom_injam se zahvalite za njihovo zrelost in zavzeto sodelovanje med delavnico.</p> <p>Na koncu delavnice z dijaki_njami, jih pripravite na tretjo delavnico, kjer bodo vsi skupaj.</p>
<p>NADALJEVANJE AKTIVNOSTI UČENJE DOMA</p>	<p>Dijake_inje spodbudite, da še naprej razmišljajo o obravnavanih temah in si zapišejo kakšne nove ideje, kako bi se lahko odzvali in kakšne ukrepe bi lahko izvedli v šoli. Naslednja delavnica bo govorila prav o tem – kaj si želijo, da bi naredili vsi člani_ce šolske skupnosti.</p>

Delavnica za dijake [D3]

Ključno vprašanje: Kako ukrepati?

KONTEKST IN PREGLED	Zadnja učna snov bo nadgradnja druge. Mlade bo spodbudila, da povežejo svoje znanje in razumevanje spolnega nadlegovanja ter vloge aktivnega opazovalca_ke in začnejo z načrtovanjem "programa za spremembo" za njihovo šolo.
UČNI CILJI	"Počutimo se sposobne, da spremenimo kulturo spolnega nadlegovanja v naši šoli".
PREDVIDENI UČNI REZULTATI	Dijaki_nje bodo lahko povedali_e: <ul style="list-style-type: none"> - Vem, zakaj se je pomembno zoperstaviti spolnemu nadlegovanju v šoli. - Razumem, kako lahko ukrepam kot aktivni opazovalec_ka.
POTREBNA SREDSTVA	Listna tabla, flomastri, barvni kemični svinčniki/barve, prazni logotipi, zbrani povzetki o aktivnostih iz D2, plakat z informacijami podpornih organizacij, plakat s pravili, ki smo jih na prvi delavnici dogovorili.
PRIPRAVA IN KLIMA ZA UČENJE	<p>Pred začetkom se prepričajte, da ste prebrali navodila za izvajanje delavnice in razumete varnostne ukrepe. Informacije o organizacijah, ki nudijo podporo osebam (mladim in odraslim), ki so doživele spolno nasilje, so jasno vidne v učnem okolju. To so lahko plakati najbližjih organizacij ali spletni naslovi na oglasni deski.</p> <p>Vzpostavite varno učno okolje. Tokrat se bodo fantje in dekleta prvič združili v eno skupino, zato je pomembno, da ponovite osnovna pravila iz D1 (združena iz obeh skupin) – pripravite jih na začetku delavnice. Pripravite tudi opomnik o zaupnosti in odgovornosti za varnost. Še enkrat poudarite, da je tema občutljiva in čustvena; da spolno nadlegovanje v večji meri prizadene dekleta in ženske; da želimo imeti v mislih načela enakosti in spoštovanja; da to pomeni vsem omogočiti prostor, da izrazijo svoje mnenje in spoštovati njegovo/njeno perspektivo, ki je posledica izkušenj; prepoznavamo, da so rešitve plod skupnega dela, sodelovanja moških in žensk, fantov in deklet.</p>

	<p>Opomnite dijake_inje, da imajo sami odločajo o tem, koliko sodelujejo in da je pomembno, da med podajanjem učne snovi skrbijo zase.</p> <p>Mize v učilnici razporedite tako, da bodo lahko dijaki_nje delali v skupinah.</p> <p>Moda boste morali prilagoditi čas za posamezne aktivnosti.</p>
<p>ZAČETNA AKTIVNOST</p> <p>Kratek povzetek</p> <p>[15 minut]</p>	<p>Učno snov začnite tako, da pojasnite, da je to zadnja učna snov in hkrati prva, ko ste vsi skupaj.</p> <p>Preverite, če kdo od dijakov_inj na drugi delavnici ni bil_a prisoten_na. Ponovite, kaj sta obe skupini do sedaj obravnavali in se naučili. Poskušajte uravnotežiti, da pripovedujejo dijaki in dijakinje.</p> <p>Delite združeni pojmovni mapi, ki naj bosta osnovi za naslednje poudarke:</p> <ul style="list-style-type: none"> • V kategorijo spolnega nadlegovanja sodi veliko različnih stvari (podajte nekatere primere iz pojmovnih map). • Naša prepričanja o tem, kaj je sprejemljivo in kaj je nadlegovanje, se lahko spremenijo glede na številne dejavnike kot so (navedite primere iz seznama OK/NI OK). • Stereotipi o spolih vplivajo na pričakovanja, ki jih imamo do deklet in fantov. Neenakost spolov pomeni, da je zaradi teh stereotipov stopnja strpnosti do dejanj deklet pogosto nižja, pri fantih pa višja. • Ko pride do spolnega nadlegovanja v šoli, smo opazovalci_ke vsi in naša odgovornost je, da ustvarimo učno okolje, kjer smo vsi enaki. To pomeni, da se zoperstavimo spolnemu nadlegovanju, ki smo mu priča. • Obstajajo različni razlogi, zakaj ne posredujemo. A tudi sami lahko prispevamo k spremembam in ukrepamo. Skupaj lahko ustavimo spolno nadlegovanje. <p>Pozanimajte se, če ste izpustili kaj pomembnega, kar so se naučili in če bi želeli karkoli dodati. Povejte, da boste začeli z zadnjo</p>

	<p>napisano točko in da je ta delavnica namenjena razmisleku o tem, kaj želijo narediti sami in kaj želimo, da naredi šolska skupnost.</p> <p>Povejte jim, da iščete dijake_inje, ki bodo nadaljevali to delo ter se kmalu sestali z učitelji-cami, da bi se pogovorili o izvedbi.</p>
<p>GLAVNA AKTIVNOST 1</p> <p>Program za spremembe</p> <p>[35 minut]</p>	<p>Mogoče boste želeli začeti to delavnico z energetsko/ogrevalno vajo/aktivnostjo, ki bo povezala fantje in punce v eno skupino.</p> <p>Razdelite združene zamisli o ukrepih opazovalcev_k, glede na mnenja deklet in fantov iz D2. Izpostavite podobnosti med njimi in na podlagi tega ustvarite zavezništvo in občutek skupnega sodelovanja skozi 'program za spremembe'. Ne pozabite nasprotovati vsakršni zamisli, v kateri fantje "rešujejo" dekleta.</p> <p>Dijaki_nje naj zamisli preberejo v svojih skupinah in se pogovorijo o njih. Se s čim ne strinjajo? Ali kaj manjka?</p> <p>Po 15-ih minutah razprave na tabli sestavite "zapisego" o delu aktivnih opazovalcev_k v tej šoli. Na izročkih ali na <i>power pointu</i> pokažite nekatere primere dejavnosti, ki so bile izvedena v drugih okvirih (npr. v Walesu).</p> <p>Vodite razpravo tako, da vključite predloge za odzive posameznikov_ic, učiteljev_ic in zaposlenih ter predloge za večje šolske ukrepe (kot je sprememba urnika ali šolske strategije). Bodite pozorni, da vključite predloge celotnega razreda, tudi bolj tihih dijakov. Nekatero iztočnice lahko vključujejo:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kaj ste se naučili o potrebah mladostnic? - Kaj ste se naučili o potrebah mladostnikov? - Kateri so izvirni načini, kako bi lahko v tej šoli obravnavali spolno nadlegovanje? - Kaj pa nadlegovanje med učitelji_cami in dijaki_njami? <p>Na koncu vprašajte dijake_inje, če se strinjajo z vsemi predlogi. Ponovno jih spodbudite, da lahko z odzivi veliko spremenijo, vendar bo do spremembe prišlo le, če bo kdo nadaljeval delo na tem področju. Poudarite, da boste njihove zamisli prenesli učiteljem_icam. Tako bi lahko prav mladi sprožili in vodili širšo razpravo o tem, kako ustaviti spolno nadlegovanje v njihovi šoli.</p>

<p>GLAVNA AKTIVNOST 2</p> <p>Spregovori/ Govori</p> <p>[25 minut]</p>	<p>Razdelite logotipe Spregovori</p> <p>Če je dovolj časa, povabite dijake_inje, naj v parih razvijajo svoje lastne besede/slogane, ki bodo zajeli, kar so se naučili v teh treh delavnicah. Povejte jim, da jih boste delili z ostalimi v šoli in tako pokazali, kaj so se naučili. Dijaki_inje naj si sami izberejo svoj par, a jim predlagajte, naj razmislijo o partnerju_ki nasprotnega spola, saj lahko med njima vzklijejo nove in zanimive zamisli.</p> <p>Na koncu te aktivnosti si vzemite 5 do 10 minut časa za to, da pari pokažejo svoje slogane. Sprejmite kakršnekoli odzive in pohvalite vsako skupino za zamisli in ustvarjalnost.</p>
<p>SKUPINSKO VREDNOTENJE NAUČENEGA Z NAMENOM UČENJA</p> <p>[15 minut]</p>	<p>Na kratko povzemite učno snov s poudarkom na naslednjih sporočilih:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vsak ima pravico, da se počuti varno, spoštovano in da se mu ni potrebno pretvarjati. • V tej šoli želite vsi delati na tem, da ustavite spolno nadlegovanje in postanete aktivni_e opazovalci_ke. • Vsak izmed nas je odgovoren, da z drugimi ravna spoštljivo, enakovredno in dostojanstveno; kot opazovalci_ke imamo moč, da se zoperstavimo žaljivemu/nasilnemu vedenju in širši neenakosti v naši družbi. <p>Prosimo dijake_inje, da izpolnijo post-vprašalnik, kjer lahko napišejo tudi svoje ime, če bi želeli nadaljevati z delom na ustavljanju spolnega nadlegovanja v njihovi šoli.</p> <p>Zahvalite se vsem za odprto in iskreno sodelovanje. Zaključite z besedami spodbude.</p>

Delavnica za učitelje [U2]

Ključno vprašanje: Kako nadaljevati z delom?

KONTEKST IN PREGLED	<p>To je zadnja delavnica z učitelji_cami in zaposlenimi. Izvede se po zaključku vseh delavnic za mlade.</p> <p>V tej delavnici naj sodeluje ista skupina učiteljev_ic/zaposlenih kot pri delavnici U1, vsekakor pa mora bit v skupini prisoten_na učitelj_ica razreda, v katerem se intervencija izvaja. V to skupino vključite tudi zaposlene na šoli v svetovalni službi.</p> <p>Ključna cilja zadnje delavnice sta:</p> <ul style="list-style-type: none"> - seznaniti učitelje_ice/zaposlene, kako je potekal projekt z mladimi - določiti učitelje_ice/zaposlene, ki bodo sodelovali z mladimi in nadaljevali delo v šoli.
PREDVIDENI UČNI REZULTATI	<p>Učitelji_ce/zaposleni bi morali povedati:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Razumem, da se pričakovanja do deklet in fantov razlikujejo, kar pomeni, da se dekleta najpogosteje v vedenju omejuje, fantom pa lahko pričakovanja preprečujejo, da bi kot opazovalci ukrepali. • Razumem, kakšne spremembe si želijo mladi v šoli. • Začenjam razmišljati, kako pri svojem predmetu obravnavati temo neenakosti med spoloma in spolnega nadlegovanja. • Prepoznam potrebo, da bi se učitelji_ce/zaposleni in dijaki_nje odločili, da delo v šoli nadaljujejo.
POTREBNA SREDSTVA	<p>Listna tabla; flomastri; zbrano delo iz delavnic z dijaki in dijakinjami (vključno z izpolnjenimi konceptualnimi zemljevidi, povzetkom »najverjetnejših dejavnosti«, programom za spremembe in z logotipi), plakat s pravili, ki smo jih na prvi delavnici dogovorili, lepilni trak.</p>

<p>VZDUŠJE ZA UČENJE</p>	<p>Informacije o organizacijah, ki nudijo podporo osebam (mladim in odraslim), ki so doživele spolno nasilje, so jasno vidne v učnem okolju. To so lahko plakati lokalnih organizacij ali spletni naslovi na oglasni deski.</p> <p>Delavnice za učitelje_ice/zaposlene lahko izvajata en ali dva izvajalca_ki, vendar mora biti vsaj eden izmed njiju prisoten_na tudi pri izvajanju delavnic za dijake_nje.</p> <p>Učitelji_ce/zaposleni bodo delali v majhnih skupinah, odvisno od velikosti celotne skupine. Mize v učilnici razporedite v skupine.</p> <p>Morda boste morali prilagoditi čas za izvedbo določene aktivnosti.</p> <p>Pred začetkom se prepričajte, da so osnovna pravila, o katerih ste se dogovorili na U1, na voljo.</p>
<p>AKTIVNOST POVZEMANJA Pregled znanja dijakov_inj [10 minut]</p>	<p>Učiteljem_icam/zaposlenim ponovno zaželite dobrodoščilo in se jim zahvalite za udeležbo. Povejte jim, da bo ta delavnica usmerjena v prihodnost, vendar bi najprej z njimi radi delili, kar ste se naučili od dijakov_inj.</p> <p>Vprašajte, ali so opazili kakšne spremembe pri mladih, ali so se z njimi pogovarjali o projektu in kakšni so odzivi? Naštete nekatere pozitivne odzive mladih.</p> <p>Pokažite jim združene pojmovne mape o spolnem nadlegovanju. Razložite aktivnost in ključno temo. Prosite jih, naj komentirajo, kar se jim zdi zanimivo/presenetljivo. Izpostavite razlike med dojemanjem deklet in dojemanjem fantov.</p> <p>Seznajte jih z rezultati iz aktivnosti o spolih. Lahko gre le za povzetek. Namen je, da učitelje_ice seznajte z dejstvom, da so življenja/pričakovanja mladih izrazito povezana s spolom in da sami to prepoznajo in živijo. Lahko se zgodi, da bodo učitelji_ce/zaposleni včasih presenečeni nad tem, kako staromodna so nekatera stališča mladih (na primer o tem, kdo kuha doma in kdo se s kuhanjem preživlja).</p>

**GLAVNA
AKTIVNOST 1**
**Obravnavanje
spolnega
nadlegovanja
skozi učni načrt**
[15 minut]

Vprašajte učitelje_ice, če so razmišljali, kako spolno nadlegovanje vključiti v poučevanje pri svojem predmetu. Tako bi lahko okrepili ta prizadevanja kot del 'celovitega šolskega pristopa'.

Vprašajte zaposlene (administratorje_ice in kuhinjsko osebje), na kakšen način bi lahko vključili preprečevanje spolnega nadlegovanja v svoje področje (npr. plakati, izobraževanje osebja).

Uporabite primere iz vaje o spolih, da prikažete, kako se je pri preventivi potrebno osredotočiti na spreminjanje spolnih norm in da je veliko možnosti za to tudi v sklopu učnega načrta. Podajte nekatere primere iz "AVA Curriculum review tool".

Ti lahko vključujejo:

Ekonomijo: Sestavite učno snov na temo razlik v dohodkih moških in žensk. Dijaki_nje naj opredelijo odstopanje v plačah in razmislijo o tem, kako to opravičujejo delodajalci_ke in drugi. Kako se situacija v vaši državi lahko primerja s situacijo v drugih državah? Raziščite namigovanja na to, da so ženske "vredne" manj kot moški. Kaj o tem pravi zakon?

Zgodovino: Spreminjanje položaja žensk. Kako so dojemali ženske skozi različna obdobja v zgodovini? Kakšen je bil njihov položaj? Ali spremembe predstavljajo napredek, stagnacijo ali nazadovanje? Kdo o tem odloča/to definira? Kako se spremembe meri/ocenjuje? Ali so bile spremembe dejanske ali le namišljene? Ali je sprememba vedno samo linearna in enosmerna, ali se lahko tudi ustavi in obrne smer? Primer: spreminjanje vloge žensk v drugi svetovni vojni iz gospodinje v industrijske delavke in nazaj v gospodinje.

Geografijo: Primerjava določenih značilnosti pri kazalnikih kakovosti življenja - pričakovana življenjska doba, stopnja smrtnosti/preživetja dojenčkov, dostop do zdravstvene oskrbe med nosečnostjo, itd. – v različnih državah in verah. V kolikšni meri je razlog za slab dostop do storitev pomanjkanje sredstev in koliko je odraz stališč in kulture, kar se lahko prepleta in rezultira v učinkovitem zavračanju

	<p>pravice do dostopa do zdravstvenih storitev ženskam in dekletom. Upoštevate lahko države in regije, o katerih so na voljo informacije, ali tiste, iz katerih prihajajo učenci_ke v vaši šoli. Možnost razširitve teme: pohabljanje ženskih spolnih organov.</p> <p><u>Matematiko</u>: Uporaba statistike za vzpostavitev baze znanja o nasilju nad ženskami – obseg (koliko), razširjenost (kdo) in definicije. Vključite vzroke za nasilje – objektivne in subjektivne, kaj posamezniki_ce povejo o svojem lastnem vedenju, razlike med poljudnimi in akademskimi razlagami in pristopi. Razpravljajte o povezavah (korelacijah) vs. vzročnosti, na primer, vloga alkohola in drugih drog, nezaposlenosti, zlorab otrok. Lahko gre za medpredmetni projekt v povezavi z računalništvom.</p> <p>OPOMBA - podatki iz raziskave o EU Nasilju, ki jo je izvedla Fundamental Rights Agency (FRA), so na voljo na spletu. Morda si lahko pomagata na področju v matematiki, geografiji in sociologiji. http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report</p> <p>V skupinah naj naredijo miselni zemljevid idej, kako vse skupaj integrirati v svoj predmet. Odzive zapišite na tablo.</p> <p>Vprašajte jih tudi ali imajo na šoli kakšen protokol ali smernice ob zaznavi spolnega nadlegovanja? Je morda vključeno v smernicah za medvrstniško nasilje? Bi to lahko bilo nekaj kar bi lahko pripravili?</p>
<p>GLAVNA AKTIVNOST 2 Šolskih smernic</p> <p>[15 minut]</p>	<p>Ko udeleženci_ke podelijo svoje mnenje o povedanem, poudarite pomembnost tega, da se delo na preprečevanju spolnega nadlegovanja vključi v učne predmete. Povejte jim, da se je pokazala tudi potreba po razvoju šolskih smernic za posredovanje opazovalcev_k in za primere spolnega nadlegovanja.</p> <p>Delite z njimi program aktivnosti za spremembo. Pogovorite se o spremembi, ki si jo mladi želijo. Izpostavite pomembnost celovitega šolskega pristopa pri spopadanju s spolnim nadlegovanjem. Upamo, da so mladi izrazili željo po</p>

	<p>učnih urah o spolnem nadlegovanju (k razmišljanju o tem naj bi jih spodbudili vi), zato poudarite tudi pomembnost zamisli, ki so se jih spomnili učitelj_ice/zaposleni.</p> <p>Vprašajte učitelje_ice, če v programu za spremembo še kaj manjka. Bi želeli kaj dodati ali spremeniti? Delavnica naj bo interaktivna, delite in upoštevajte njihove predloge. Poskušajte jih navdušiti nad idejo, da bi delo nadaljevali.</p> <p>Nadaljujte z razpravo o tem, kako bi lahko v šoli nadaljevali z delom. Navežite se na ovire, omenjene v U1 [imejte jih na voljo v povzetku ali imejte s sabo list, kamor ste jih napisali]. Vprašajte jih, kako bi lahko te ovire premagali.</p> <p>Predloge zapišite na tablo.</p> <p>Povejte učiteljem_icam/zaposlenim, kako si mladi predstavljajo nadaljnje delo in kdo bi želel sodelovati (lahko vključite zapiske, ki jih je delal_a eden_ena izmed izvajalk_cev med delavnico z mladimi). Vsaj ene_a učitelj_ica ali zaposlen_a naj bi bil_a pripravljen_a delati z mladimi na strategijah, kampanjah ali šolskih sestankih. Kdo bi se v dobro šole in mladih posvetil temu?</p>
<p>ZAKLJUČEK in evalvacija [5 minut]</p>	<p>Zahvalite se jim za vse, kar so prispevali.</p> <p>Ponovno povejte, kako bi si želeli, da bi nadaljevali delo s skupino dijakov_inj tudi po tem, ko se program konča.</p> <p>Spodbujajte jih, da organizirajo Kontrolno delavnico in nadaljujejo delo. Priložnost za dijake_inje in zaposlene na šoli, da ocenijo napredek pri »programu za spremembe.</p>

NAČRT KONTROLNE DELAVNICE

UČNI CILJ	Individualna in skupna evalvacija programa »Spregovori.«
PREDVIDENI UČNI REZULTATI	Dijaki_nje bodo lahko povedali_e: <ul style="list-style-type: none"> • kako se je spremenilo njihovo dožemanje spolnega nadlegovanja in vloge opazovalca; • kako so se spremenila njihova čustva v zvezi s spolnim nadlegovanjem, žrtvijo in povzročiteljem; • koliko so pripravljeni kot opazovalci ukrepati; • katere aktivnosti za preprečevanje spolnega nasilja so uvedli v njihovi šoli in skupnosti.
POTREBNO GRADIVO	<ul style="list-style-type: none"> • kopije »programa za spremembo« • kopije zbranih idej »ukrepanje« in »ovire« • karte z odprtimi vprašanji v dveh barvah • oblački za besedilo • karte z uvodom o čustvih • dve učilnici • plakat s pravili • plakat z informacijami podpornih organizacij • barvni flomastri
PRIPRAVA IN VZDUŠJE	<p>Zberite vse materiale, od dijakov in dijakinj, učiteljev in učiteljic. Imejte v mislih, da bo na tej delavnici prvič, da bodo dijaki_nje slišali_e kaj ste se o spolnem nadlegovanju pogovarjali z učitelji_cami.</p> <p>Pred začetkom se prepričajte, da ste prebrali navodila za izvajanje delavnice in razumete varnostne ukrepe. Informacije o organizacijah, ki nudijo podporo osebam (mladim in odraslim), ki so doživele spolno nasilje, so jasno vidne v učnem okolju. To so lahko plakati najbližjih organizacij ali spletni naslovi na oglasni deski.</p>

<p>UVOD (5 MINUT)</p>	<p>Izrecite dobrodošlico udeleženkam in udeležencem in jih pozdravite.</p> <p>Ponovno opozorite na pravila, ki so bila dogovorjena na prejšnjih delavnicah (zaupnost, anonimnost, brez obsojanja in posmehovanja).</p> <p>Pojasnite cilje te delavnice in razložite, da se boste pogovarjali o stanju na šoli in pripravili načrte za naprej.</p> <p>Vprašajte zaposlene in študente, kaj se spomnijo, kaj se jim je ostalo v glavi iz prejšnjih delavnic in aktivnosti, ki so jih imeli. Iz materialov od prejšnjih delavnic, izpostavite glavne točke («program za spremembe», ovire, ukrepanje). To bo ena od prvih priložnosti, da dijaki_nje slišijo, kakšno je mnenje učiteljev_ic in o čem ste se z učitelji_cami pogovarjali na njihovih delavnicah.</p>
<p>AKTIVNOST 1 : NAČRTOVANE IN/ALI IZPELJANE AKTIVNOST DIJAKOV_INJ (25 MINUT)</p>	<p>Predstavite aktivnost, zanima vas, če se je in kaj se je od delavnic spremenilo, so kje obravnavali temo spolnega nadlegovanja, so morda posredovali kot navzoči? So morda že kaj pripravili za “program za spremembe”.</p> <p>Ali obstaja kaj, kar si želijo, da bi naredili, pa niso mogli. Kaj so bile ovire, da niso ukrepali? Razložite, da je lahko ukrepajo že z bolj preprostim načinom ukrepanja (s pogledom pokažemo, da vedenje ni primerno), lahko tudi organiziramo predavanje na to temo ali pa napišemo članek na temo spolnega nasilja.</p> <p>Razdelite pogovor na tri dele:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kaj so storili: Vprašajte skupino, katere aktivnosti so izvedli, kje so jih in kdo jim je pri tem pomagal. So bile težave? Kako so premagali ovire? • Kaj so hoteli storiti: Ali so želeli še kaj storiti, pa jim ni uspelo? Kakšne so bile ovire?

	<ul style="list-style-type: none"> • Kaj bi lahko bili najboljši naslednji koraki na tej šoli. Načrtujte te korake in jih zapisujte na plakat. <p>Spodbujajte na:</p> <ul style="list-style-type: none"> • razvoj smernic za odzivanje na spolno nadlegovanje • da kot opazovalci_ke ukrepajo, če lahko <p>Pripravite si predloge:</p> <ul style="list-style-type: none"> • za politične izjave in postopke za situacije • kako posredovati kot opazovalci_ke
<p>AKTIVNOST 2: KAKO SO SE SPREMENILI MOJI OBČUTKI IN ČUSTVA? (15 MINUT)</p>	<p>Preberite pripravljene karte o čustvih.</p> <p>Razložite, da so pri obravnavi nasilja čustva zelo pomembna. Čustva imajo pomembno vlogo pri nasilju, boju zoper nasilje in preprečevanju nasilja (trpljenje, jeza, nemoč, moč ...).</p> <p>V dveh različnih barvah (za dekleta in za fante) natisnite karte z naslednjimi vprašanji:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Preden smo imeli delavnice Bystander/Opazovalci, sem, ko me je nekdo nadlegoval, čutil_a _____. Zdaj čutim _____. • Preden smo imeli delavnice Bystander/Opazovalci, sem, ko sem videl_a žrtev spolnega nadlegovanja, čutil_a _____. Zdaj čutim _____. • Preden smo imeli delavnice Bystander/Opazovalci, sem, ko sem videl_a povzročitelja spolnega nadlegovanja, čutil_a _____. Zdaj čutim _____. <p>Dijakom in dijakinjam razdelite karte določene barve in jih prosite, da na njih napišejo svoja čustva in občutke. Povejte jim, da lahko čustva tudi narišejo ali dodajo simbole (emotikone).</p> <p>Ko poberete karte, sprožite krajšo debato o tem, kako težko je govoriti o čustvih v povezavi z nasiljem.</p>

<p>AKTIVNOST 3: KAKO SE JE SPREMILO MOJE MNENJE? (20 MINUT)</p>	<p>Na tablo/steno obesite A3 papir, na katerem so napisana naslednja vprašanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Se je moje mnenje o spolnem nadlegovanju spremenilo? Kako? • Se je moje mnenje o žrtvah spremenilo? Kako? • Se je moje mnenje o nadlegovalcih spremenilo? Kako? • Se je moje mnenje o opazovalcih spremenilo? Kako? <p>Razdelite tablo/papir na dva dela in na eno stran napišite »Pred delavnicami sem mislil_a ...«, na drugo stran pa »Zdaj mislim ...« Razdelite oblačke za besedilo (vzorec bo priložen) in jih prosite, naj poskusijo odgovoriti na zastavljena vprašanja in zapišejo svoje spremembe.</p> <p>Ko je vsak dijak_inja zapisal_a vsaj eno spremembo, nalepite izjave na tablo/papir, jih glasno preberite in odprite debato o pomenu teh sprememb (na primer, če na določeno vprašanje ni nihče odgovoril, se pogovorite o tem, zakaj je tako; o tem, kje so se zgodile največje spremembe ...). Na tablo/papir napišite glavne razlike med obdobjem pred delavnicami Bystanders/Opazovalci in zdaj.</p>
<p>POVZETEK (5 MINUT)</p>	<p>Povzemite delavnico, zahvalite se dijakom_injam za sodelovanje.</p>

Gradivo & Izročki

1. Izroček: Kaj je spolno nadlegovanje?
2. Izroček: Uporabne povezave
3. Izroček: Pristop aktivnega opazovalca
4. Izroček: Kaj je celovit šolski sistem?
5. Izjave fokusnih skupin
6. Vsebinske kartice
7. Pojmovna mapa
8. Kartice z izjavami "Najverjetneje"
9. Slovenski video opazovalec
10. Prazen logotip
11. Kartice občutij
12. Mehurčki izjav
13. Zapisega o nenasilju
14. Izroček: Primeri dejavnosti, ki so bile izvedena v drugih okvirih
15. Pred-vprašalnik za dijake_inje
16. Pred-vprašalnik za učitelje_ice
17. Post-vprašalnik za dijake_inje
18. Post-vprašalnik za učitelje_ice